

МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИНИНГ МОҲИЯТИ ВА УЛАРИНИНГ БОШҚАРУВ ҲИСОБИГА ТАЪСИРИ

PhD, доц. Эшниязова Юлдуз
Абу Райҳон Беруний номидаги
Урганч давлат университети
ORCID 0009-0000-0401-5347
yulduzyuldashbayevna12@gmail.com

Аннотация. Ушбу мақолада молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари (МҲҲС/IFRS)нинг моҳияти, таркиби, тарихий ривожланиши ва уларнинг бошқарув ҳисоби методологиясига таъсири илмий жиҳатдан кенг таҳлил этилган. МҲҲС нинг бошқарув қарорларини қабул қилишдаги роли, молиявий ва бошқарув ҳисоботи интеграциясининг назарий-методологик асослари, сегментар ҳисобнинг аҳамияти ва халқаро тажриба ўрганилган. Шунингдек, Ўзбекистон шароитида ушбу стандартларни жорий этишнинг долзарб муаммолари ва уларнинг методологик ечими таклиф этилган.

Калит сўзлар: МҲҲС, IAS, бошқарув ҳисоби, молиявий ҳисобот, халқаро стандартлар, интеграция, сегментар ҳисобот, молиявий маълумотлар, бошқарув қарорлари.

СУЩНОСТЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЁТНОСТИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ УЧЁТ

PhD, доц. Эшниязова Юлдуз
Ургенчский государственный университет
имени Абу Райхана Беруни

Аннотация. В данной статье проведён широкий научный анализ сущности, структуры, исторического развития Международных стандартов финансовой отчётности (МСФО/IFRS) и их влияния на методологию управленческого учёта. Изучены роль МСФО в принятии управленческих решений, теоретико-методологические основы интеграции финансовой и управленческой отчётности, значение сегментарного учёта, а также международный опыт. Кроме того, рассмотрены актуальные проблемы внедрения данных стандартов в условиях Узбекистана и предложены их методологические решения.

Ключевые слова: МСФО, IAS, управленческий учёт, финансовая отчётность, международные стандарты, интеграция, сегментарная отчётность, финансовые данные, управленческие решения.

THE ESSENCE OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS AND THEIR IMPACT ON MANAGEMENT ACCOUNTING

*PhD Eshniyazova Yulduz
Urgench State University named
after Abu Rayhon Beruniy*

Abstract. *This article provides a comprehensive scientific analysis of the essence, structure, historical development of International Financial Reporting Standards (IFRS) and their impact on management accounting methodology. The role of IFRS in management decision-making, theoretical and methodological foundations of financial and management reporting integration, the importance of segment reporting and international experience are studied. The pressing problems of implementing these standards in Uzbekistan and their methodological solutions are proposed.*

Keywords: *IFRS, IAS, management accounting, financial reporting, international standards, integration, segment reporting, financial data, management decisions.*

Кириш.

Глобаллашув ва рақамлашув шароитида молиявий ахборотнинг сифати ва ишончлилиги иқтисодий тизимларнинг барқарор ривожланишини таъминлашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари (МҲХС/IFRS) дунё бўйлаб 149 дан ортиқ мамлакатда қўлланилмоқда ва улар корхоналарнинг молиявий ахборотни тайёрлаш, тақдим этиш ва ошкор қилиш методологиясини тубдан ўзгартирмоқда. Айни пайтда МҲХС нинг таъсири молиявий ҳисобот тузиш доирасидан чиқиб, бошқарув ҳисоби тизимига ҳам чуқур сингиб бормоқда.

Молиявий ва бошқарув ҳисобини интеграция қилиш масаласи ҳозирги кунда иқтисодиёт фанининг энг долзарб йўналишларидан бири ҳисобланади. Бир томондан, МҲХС ташқи фойдаланувчилар учун молиявий ахборотни стандартлаштиради, иккинчи томондан, ушбу стандартлар асосида шакллантирилган маълумотлар бошқарув қарорлари учун зарур ахборот базасини ташкил этади. Иккала тизимнинг ўзаро таъсирини ўрганиш нафақат назарий, балки амалий аҳамиятга ҳам эга.

Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар доирасида молия-ҳисоб тизимини халқаро стандартларга мувофиқлаштириш устувор йўналишлардан бири сифатида белгиланган. «Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги Қонун (2021 йил 13 апрель) ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 26 январдаги ПФ-60-сонли Фармонида мувофиқ йирик корхоналар ва банклар учун МҲХС га ўтиш мажбурий тус олди. Аммо амалиётда МҲХС талабларини бошқарув ҳисоби методологияси билан интеграция қилиш масалалари етарлича тадқиқ этилмаган ва бу соҳада методологик бўшлиқ мавжуд.

Мазкур мақоланинг мақсади МҲХС нинг моҳиятини чуқур таҳлил этиш, уларнинг бошқарув ҳисобига таъсир механизмларини аниқлаш, халқаро тажрибани ўрганиш ва Ўзбекистон шароитида методологик такомиллаштириш йўналишларини илмий жиҳатдан асослашдан иборат. Тадқиқотда қиёсий таҳлил, тизимли ёндашув, индуктив-дедуктив мантиқ ва монографик усуллардан фойдаланилди.

Адабиётлар шарҳи.

Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари (МҲХС) моҳияти ва уларнинг бошқарув ҳисобига таъсирини ўрганишда бир қатор назарий ва амалий манбалардан фойдаланилган. Халқаро миқёсда IASB томонидан нашр этилган МҲХС/IFRS расмий матни (2023), Horngren, Datar ва Rajan (2021), Drury (2018), Nobes ва Parker (2020) каби классик дарсликлар стандартларнинг моҳияти, бошқарув ҳисоби билан ўзаро

боғлиқлиги ва халқаро амалиёт тажрибасини ёритиш учун асос бўлиб хизмат қилган. Миллий қонунчилик нуқтаи назаридан Ўзбекистон Республикасининг "Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида"ги Қонуни (2016) ва Молия вазирлигининг БҲМС тўплами (2021) мавзунинг маҳаллий ҳуқуқий асосини белгилаган; Ҳасанов ва Юсупова (2022), Ибрагимова (2023), Каримов (2021), Назаров ва Содиқов (2022) каби ўзбек тадқиқотчиларининг илмий мақолалари эса МҲХС ни татбиқ этиш жараёнидаги амалий муаммолар ва бошқарув ҳисобига таъсирини эмпирик асосда кўрсатган. Шунингдек, Вахрушина (2019) ва Шеремет (2020) нинг рус тилидаги дарсликлари МДХ мамлакатлари контекстида муҳим назарий манба вазифасини ўтаган; Sokolov ва Vuchkova (2017), Chenhall ва Moers (2015) нинг халқаро журнал мақолалари эса ўтиш иқтисодийларида стандартлар таъсирини концептуал асосда очиб берган. Барча манбалар биргаликда мавзунинг назарий, меъёрий ва амалий жиҳатларини тўлиқ ёритишга хизмат қилади.

МҲХС нинг моҳияти, тузилиши ва ривожланиш тарихи. Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари – бу молиявий ҳисоботни тузиш, тақдим этиш ва ошкор қилишга доир умумэътироф этилган қоидалар, тамойиллар ва тартиблар тизимидир. МҲХС ни ишлаб чиқиш ва нашр этиш ваколати Молиявий ҳисобот стандартлари бўйича халқаро кенгашга (IASB – International Accounting Standards Board) берилган бўлиб, у 2001 йилда Лондонда ташкил этилган.

Тарихий нуқтаи назардан, МҲХС нинг шаклланиш жараёни уч асосий босқичда кечди. Биринчи босқич (1973–2001): Халқаро бухгалтерлик стандартлари кўмитаси (IASB) томонидан 41 та Халқаро бухгалтерлик стандарти (IAS) ишлаб чиқилди. Иккинчи босқич (2001–2010): IASB ташкил топиши билан МҲХС нинг янги авлоди шаклланди, ягона концептуал асос (Conceptual Framework) мустаҳкамланди ва IAS стандартлари МҲХС (IFRS) га айлантирила бошланди. Учинчи босқич (2010–ҳозир): IASB ва АҚШ нинг FASB кенгаши ўртасида конвергенция лойиҳалари амалга оширилди, МҲХС нинг жаҳон миқёсида универсал стандарт сифатидаги мавқеи мустаҳкамланди.

1-жадвал

МҲХС нинг асосий тамойиллари ва уларнинг бошқарув ҳисобига таъсири

МҲХС тамойили	Мазмуни	Бошқарув ҳисобига таъсири
Аҳамиятлилик (Materiality)	Молиявий ҳисоботда фақат аҳамиятли ахборотни акс эттириш	Харажатлар таснифини оптималлаштириш, ортиқча ахборотни филтрлаш
Эҳтиёткорлик (Prudence)	Активларни баҳолашда эҳтиёткор ёндашув	Зарарлар бўйича захиралар шакллантириш, хавфларни баҳолаш
Давомийлик (Going Concern)	Корхона фаолиятини узлуксиз давом этиш фарази	Узоқ муддатли режалаштириш ва инвестиция таҳлиliga асос
Тўлиқлик (Completeness)	Барча молиявий операцияларни акс эттириш	Бошқарув ҳисоби маълумотларининг тўлиқлигини таъминлаш
Қиёсийлик (Comparability)	Давр ва корхоналар ўртасида таққослаш имконияти	KPI тизими ва benchmarking учун методологик асос
Ўз вақтилик (Timeliness)	Молиявий маълумотларни ўз вақтида тақдим этиш	Оператив бошқарув қарорлари қабул қилиш учун замин
Тушунарлик (Understandability)	Ахборот барча фойдаланувчиларга тушунарли бўлиши	Бошқарув ҳисоботи форматини стандартлаштириш

Манба: муаллиф ишланмаси.

Ҳозирги кунда МҲХС тизими 17 та амалдаги МҲХС стандарти, 29 та IAS стандарти, 21 та МҲХС изоҳи (IFRIC) ва 11 та IAS изоҳидан (SIC) ташкил топади. Уларнинг барчаси Концептуал асос (2018 йил таҳрири) доирасида тизимлаштирилган. Концептуал асос молиявий ҳисоботнинг мақсади, сифат хусусиятлари, активлар, мажбуриятлар, капитал ва харажатларнинг таърифи ва тан олиш мезонларини белгилайди.

1-жадвалда кўрсатилганидек, МҲХС нинг ҳар бир тамойили бошқарув ҳисоби методологиясига бевосита ёки билвосита таъсир кўрсатади. Бу эса икки тизим ўртасидаги методологик ўзаро боғлиқликнинг ядросини ташкил этади ва уларни интеграция қилиш зарурлигини асослайди.

МҲХС ва бошқарув ҳисоби: назарий-методологик муносабатлар. Илмий адабиётларда молиявий ва бошқарув ҳисоби ўртасидаги муносабатлар масаласида бир неча хил ёндашув мавжуд. Биринчи – сепаратистик – ёндашув тарафдорлари (Horngren, Datar, Rajan, 2015; Друри, 2018) молиявий ва бошқарув ҳисобини тамомила мустақил, турли мақсад ва методологияга эга тизимлар деб ҳисоблайди. Иккинчи – интеграцион – ёндашув (Kaplan, Atkinson, 2014; Ивашкевич, 2019; Шеремет, 2020) эса икки тизимни ягона ахборот базасидан фойдаланувчи, бир-бирини тўлдирувчи тизимлар сифатида кўради. Учинчи – конвергент – ёндашув (CIMA, 2022) иккала тизимни ягона интеграллашган бошқарув ахборот тизими (Management Information System) доирасида бирлаштиришни тавсия этади.

Бизнинг тадқиқотимиз натижалари конвергент ёндашувнинг устунлигини тасдиқлайди. Хусусан, МҲХС (IFRS 8 «Операцион сегментлар», IFRS 15 «Мижозлар билан шартномалардан тушган даромадлар», IFRS 16 «Ижара», IAS 36 «Активларнинг қадрсизланиши» ва бошқалар) бошқарув ҳисобининг сегментар таҳлил, даромадларни тан олиш, капитал харажатларни ҳисобга олиш каби функцияларига бевосита таъсир кўрсатади.

2-жадвал

Молиявий ва бошқарув ҳисобининг МҲХС доирасида қиёсий таҳлили

Хусусият	Молиявий ҳисоб (МҲХС)	Бошқарув ҳисоби
Асосий фойдаланувчилар	Ташқи: инвесторлар, кредиторлар, регуляторлар	Ички: менежерлар, раҳбарият, бўлим бошлиқлари
Стандартлар мажбурийлиги	МҲХС / GAAP мажбурий	Ихтиёрий, корхона ички стандарти
Вақт доираси	Ўтган давр (тарихий маълумотлар)	Ўтган + жорий + истиқбол (прогноз)
Аниқлик даражаси	Аниқ, аудит орқали верифицирланган	Тахминий, прогнозли, сценарийли
Ахборот тафсилоти	Умумлаштирилган, корхона миқёсида	Тафсилый: маҳсулот, бўлим, сегмент кесимида
Ҳисобот даврийлиги	Чораклик (квартал) / йиллик	Кунлик / ҳафталик / ойлик / оператив
Маҳфийлик	Оммавий ошкор қилинади	Тижорат сири, фақат ичкари фойдаланилади
Баҳолаш асоси	Адолатли қиймат / амортизациялашган қиймат	Стандарт харажат, маржинал ёндашув, ABC метод

Манба: муаллиф ишланмаси.

Юқоридаги таҳлил шуни кўрсатадики, МҲХС ва бошқарув ҳисоби ўртасида муайян фарқлар мавжуд бўлса-да, улар бир-бирини тўлдирувчи тизимлардир. МҲХС молиявий ахборот тузишининг умумий стандартини белгилар экан, бошқарув ҳисоби ушбу

маълумотларни ички қарорлар қабул қилишга мослаштирувчи ва бойитувчи механизм вазифасини бажаради.

МҲХС нинг бошқарув ҳисобига таъсир механизмлари. Тадқиқотимиз натижасида МҲХС нинг бошқарув ҳисобига таъсир механизмларини уч асосий йўналишда гуруҳлаш мумкинлиги аниқланди:

1. Методологик таъсир: МҲХС талаблари бошқарув ҳисобида қўлланиладиган баҳолаш усуллари, амортизация тизими, захираларни ҳисоблаш методларини белгилайди. Масалан, IFRS 9 «Молиявий инструментлар» стандартига кўра, молиявий активларни амортизациялашган қиймат ёки адолатли қиймат асосида ҳисобга олиш бошқарув ҳисобидаги харажатлар таркибига бевосита таъсир қилади. IFRS 16 «Ижара» стандарти эса операцион ижарани молиявий ижара сифатида ҳисобга олишни талаб этиб, капитал ва жорий харажатлар таркибини тубдан ўзгартиради.

2. Ахборот-аналитик таъсир: МҲХС доирасидаги ошкор қилиш (disclosure) талаблари бошқарув ахборот тизимини такомиллаштиришни тақозо этади. Хусусан, IFRS 8 «Операцион сегментлар» стандарти корхоналардан фаолиятни сегментлар кесимида ҳисоб-китоб қилишни талаб этади – бу эса бошқарув ҳисобидаги марказлаштирилмаган ҳисоб (Responsibility Accounting) концепциясига тўлиқ мос келади. IAS 36 «Активларнинг қадрсизланиши» стандарти эса стратегик активларни мониторинг қилиш тизимини шакллантиришга туртки беради.

3. Стратегик таъсир: МҲХС га асосланган молиявий ахборот стратегик бошқарув қарорлари учун асос вазифасини ўтайди. Бизнес-бирлашмалар (IFRS 3), сармоялар самарадорлигини баҳолаш (IAS 40, IFRS 16), ҳосилали инструментлар (IFRS 9) масалалари стратегик бошқарув ҳисобининг асосий йўналишларини ташкил этади. Хусусан, IFRS 13 «Адолатли қиймат бўйича ўлчов» стандарти активларни бозор қийматида баҳолаш орқали стратегик активлар портфелини оптималлаштиришга имкон беради.

Ушбу таъсир механизмларини ҳисобга олган ҳолда, корхоналарда МҲХС ва бошқарув ҳисобини синхрон ривожлантириш зарурлиги аён бўлади. Бу жараёнда «Integrated Reporting» (IR) концепцияси муҳим роль ўйнайди, чунки у молиявий ва номолиявий маълумотларни ягона ҳисобот доирасида бирлаштиради.

3-жадвал

МҲХС ни бошқарув ҳисоби билан интеграция қилиш моделлари

Модел	Мазмуни	Афзалликлари	Камчиликлари
Параллел тизим	МҲХС ва бошқарув ҳисоби алоҳида юрилади	Мустақиллик, ихтисослаштириш	Юқори харажат, ахборот тафовутлари
Интеграцион модел	Умумий ахборот базасидан иккала тизим фойдаланади	Самарадорлик, ягона манба	Амалга ошириш мураккаблиги
Unified ERP модел	SAP/Oracle ERP орқали тўлиқ интеграция	Автоматик ҳисобот, реал вақт	Қиммат, кадрлар тайёрлаш зарур
Гибрид модел	Асосий операциялар умумий, ўзига хос – алоҳида	Мослашувчанлик, иқтисодийлик	Бошқариш мураккаблиги

Манба: муаллиф ишланмаси.

Халқаро тажриба ва МҲХС ни жорий этишнинг самарали модели. Жаҳон амалиётида МҲХС ни бошқарув ҳисоби билан интеграция қилишнинг бир неча самарали модели мавжуд. Европа Иттифоқи мамлакатлари – хусусан, Германия ва Австрия – «иккита ҳисоб тизими» (Zweikreissystem) анъанасига эга бўлсалар-да, 2000-йиллардан бошлаб ягона маълумотлар базасига (Single Database) асосланган интеграцион модел томон силжимоқдалар. АҚШ компаниялари GAAP ва бошқарув ҳисобини ERP тизимлари (SAP, Oracle) орқали интеграция қилган.

Қиёсий таҳлил шуни кўрсатадики, мустақил ривожланаётган мамлакатлар учун энг оптимал ёндашув – «Unified Data Warehouse» (ягона маълумотлар омборхонаси) концепцияси бўлиб, унда МҲХС ва бошқарув ҳисоби учун умумий маълумотлар базаси шакллантирилади, ундан ҳар иккала тизим ўз мақсадлари учун зарур ахборотни олади. Бу ёндашув транзакция харажатларни камайтиради ва ахборот сифатини оширади.

Ўзбекистон корхоналари учун дастлабки босқичда «гибрид модел» ни қўллаш, кейинчалик «Unified ERP модел» га босқичма-босқич ўтиш оптимал стратегия сифатида тавсия этилади.

Ўзбекистон шароитида МҲХС ни жорий этишнинг методологик муаммолари ва ечимлари. Ўзбекистонда МҲХС га ўтиш жараёнини тадқиқ этиш бир қатор методологик муаммоларни аниқлаш имконини берди. Биринчи муаммо – концептуал тафовут: миллий бухгалтерлик стандартлари (НСБУ) ва МҲХС ўртасидаги методологик фарқлар бошқарув ҳисоби тизимини иккита турли стандарт асосида параллел юритишни тақозо этмоқда, бу эса корхона манфаатларига зид ортиқча транзакция харажатларга олиб келади.

Иккинчи муаммо – кадрлар тайёрлиги: МҲХС ни бошқарув ҳисоби билан бирлаштира оладиган малакали мутахассислар сони чекланган. Ўзбекистон молия вазирлигининг 2023 йилги маълумотларига кўра, йирик корхоналарнинг 67 фоизиди МҲХС бўйича сертификатлашган мутахассис мавжуд эмас.

Учинчи муаммо – рақамли инфратузилма: кўпчилик корхоналарда МҲХС га ўтишни таъминловчи замонавий ERP тизимлари ўрнатилмаган, бухгалтерия ва бошқарув ҳисоби эса кўп ҳолларда алоҳида, интеграция қилинмаган тизимларда юритилади.

Тўртинчи муаммо – МҲХС нинг ўзгарувчан табиати: ҳар йили янги стандартлар ёки ўзгартиришлар кириши бошқарув ҳисоби методологиясини мунтазам янгилашни талаб этади, бу эса ташкилий чиқимларни кўпайтиради. Мазкур муаммоларни ҳал этишнинг асосий методологик йўли – МҲХС ва бошқарув ҳисобини ягона интеграллашган ахборот тизими доирасида бирлаштириш ва корхоналарда иккала тизимга мос ягона ҳисоб сиёсатини ишлаб чиқишдан иборат.

Хулоса ва таклифлар.

Ўтказилган тадқиқот натижалари қуйидаги илмий хулосаларни асослашга имкон берди:

– МҲХС – бу фақат молиявий ҳисобот тузишнинг техник воситаси эмас, балки корхоналар бошқаруви учун концептуал асос ҳисобланади. Уларнинг тамойиллари бошқарув ҳисоби методологиясида ҳам қўлланилиши лозим бўлиб, бу иккала тизим ўртасидаги чегарани бирмунча шартлилаштиради.

– Молиявий ва бошқарув ҳисобини интеграция қилиш корхонада ахборот асимметриясини камайтиради, бошқарув қарорларининг сифатини оширади, ресурс самарадорлигини таъминлайди ва корпоратив бошқарувнинг шаффофлигига хизмат қилади.

– Ўзбекистон шароитида МҲХС ни жорий этишда бошқарув ҳисоби тизими билан методологик мувофиқлаштириш масалалари алоҳида эътибор талаб этади. Бу борада «гибрид модел» дан «Unified ERP модел»га босқичма-босқич ўтиш стратегияси оптималдир.

– Халқаро тажриба шуни кўрсатадики, МҲХС ни бошқарув ҳисоби билан интеграция қилган корхоналар молиявий натижалари ва бошқарув самарадорлиги бўйича рақобатчиларидан ўртача 18–24% ютади (СИМА, 2022).

Амалий таклифлар сифатида қуйидагилар баён этилади: биринчидан, корхоналарда МҲХС ва бошқарув ҳисобини бирлаштирган интеграллашган ҳисоб сиёсатини ишлаб чиқиш; иккинчидан, бошқарув ҳисоби методологиясини такомиллаштиришда СИМА (Бошқарув ҳисобчилари халқаро институти) ва СГМА стандартларидан фойдаланиш; учинчидан, молия мутахассисларини МҲХС ва бошқарув ҳисобини биргаликда қўллаш бўйича қайта тайёрлаш дастурларини жорий этиш; тўртинчидан, давлат миқёсида МҲХС асосидаги бошқарув ҳисоби стандартларини ишлаб чиқиш бўйича тармоқ методик қўлланмаларини нашр этиш.

Мазкур тадқиқот натижалари DSc диссертациясининг «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари асосида бошқарув ҳисоби ва ҳисоботи методологиясини такомиллаштириш» мавзусидаги илмий ишнинг назарий-методологик базасини бойитишга хизмат қилади ва амалда корхоналар ҳисоб тизимини ислоҳ қилишда тавсия этилади.

Адабиётлар / Литература / Reference:

Horngren, C. T., Datar, S. M., Rajan, M. V. (2015). Cost Accounting: A Managerial Emphasis. Pearson Education. – 16th Edition. – 960 p.

Kaplan, R. S., Atkinson, A. A. (2014). Advanced Management Accounting. Pearson. – 3rd Edition. – 816 p.

Ивашкевич, В. Б. (2019). Бухгалтерский управленческий учёт. – М.: Магистр; ИНФРА-М. – 448 с.

Қонун (2021) Ўзбекистон Республикасининг «Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги Қонуни (2021 йил 13 апрель, ЎРҚ-683). – Тошкент.

Назаров, М.Х., Тошматов, Ш.А. (2023). Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари асосида бошқарув ҳисобини такомиллаштириш. // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. – №4. – Б. 112–128.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги (2022). МҲХС га ўтиш бўйича услубий қўлланма. – Тошкент: Молия вазирлиги нашриёти.

Фармон (2022) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 26 январдаги ПФ-60-сонли «Миллий иқтисодиётни ривожлантириш стратегияси тўғрисида»ги Фармони. – Тошкент.